

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗМІСТУ ІНДИКАТОРІВ ЗДОРОВ'Я

Койбічук В. В.,

кандидат економічних наук, доцент,
Сумський державний університет
e-mail: v.koibichuk@biem.sumdu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-3540-7922>

Дрозд С. А.,

здобувач ступеня доктора філософії
Сумський державний університет
e-mail: s.drozdz@uabs.sumdu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0716-3078>

Стаття присвячена визначенню концептуальної основи складових здоров'я та огляду можливих причин смертності. Аспекти здоров'я мають важливий характер для людини в сучасному розумінні. Визначення складових частин дасть змогу більш точно описати кожну підсистему, що робить внесок в категорію здоров'я. Розвиток економіки можливий лише за підтримки працездатного людського капіталу. Для бурливого розвитку економічного сектору потрібний гарний стан людського капіталу, саме рівень здоров'я створює зв'язок між темпами зростання економічного сектора та утриманням людського капіталу на високому рівні. Такий процес можливо організувати лише за допомогою розуміння змісту факторів, які здійснюють внесок у підтримку здоров'я населення кожної країни світу. Підсистеми здоров'я мають високу ступінь взаємозв'язку між собою. Збій в нормальній роботі хоча б в одній підсистемі веде до краху всього здоров'я людини. Кожна така людина створює додатковий натиск на людський капітал, тим самим сповільнює розвиток економічної системи. Визначення впливаючих факторів в підсистемах здоров'я таких, як фізична, соціальна, духовна, економічна, екологічна, психічна є важливим кроком для продуктивного розвитку економічного сектору.

В статті проведено аналітичну роботу з пошуку та визначення компонентів підсистем здоров'я, описано можливий вплив на категорію здоров'я, проведено аналіз причин смертності в Україні за 2020 рік. Методика, що використана при розробці статті – це бібліографічний аналіз, логіко-змістове узагальнення підкатегорій здоров'я, когнітивне моделювання. Результатами дослідження став детальний опис таких підкатегорій здоров'я, як фізичних, соціальних, медичних, психічних, економічних, душевних, екологічних, харчових. Цей опис можливо використати для поглибленого вивчення питань здоров'я в кожній окремій підсистемі здоров'я. Саме розподіл категорії здоров'я є важливим етапом в розвитку охорони здоров'я. Використання цих даних допоможе науково-дослідним та медичним установам вивчати питання здоров'я більш точно та використовувати людські ресурси раціонально. Аналіз причин смертності дозволить зробити висновки про потенційні можливості її зменшення та розроблення заходів, спрямованих на подовження здорового життя населення України.

Ключові слова: людський капітал, економічний вплив, смертність, стан здоров'я, когнітивне моделювання.

DOI: 10.21272/1817-9215.2022.2-08

ВСТУП

Постановка проблеми. Для більшості людей на планеті поняття бути здоровим знаходиться на розумінні фізичного стану на даний момент часу. Фізична частина займає одну з найголовніших позицій в багатому списку складових здоров'я: соціальна, медична, економічна, духовна.

Більше за все, ключ до здоров'я – це гостро усвідомлювати себе та активно займатися кожним із багатьох аспектів життя, які можливо контролювати. Це набагато більше, ніж просто фізичне здоров'я та психологічне благополуччя.

Загалом, основна ідея здоров'я – це баланс усіх елементів, які складають наше життя. Це не нова ідея, але її практика різко зросла за останнє десятиліття, особливо в західному світі, і її вплив є значним, особливо на дорослих і літніх людей.

Створення соціально-економічного клімату для формування стійкого високого рівня здоров'я громадськості є важливим завданням всього людства. Для досягнення цієї цілі необхідно визначити концептуальні аспекти структурно-функціонального змісту показників здоров'я. Маючи чітке визначення концептуальних аспектів показників здоров'я, можливо створити якісну змодельовану систему, в якій кожний

Selected	Keyword	Occurrences	Total link strength
☒	human	682	12566
☒	article	530	10320
☒	humans	475	9685
☒	female	420	9048
☒	male	369	7983
☒	adult	320	7044
☒	psychological aspect	251	5111
☒	health status	243	5028
☒	middle aged	182	4423
☒	aged	189	4401
☒	adolescent	173	3878
☒	health survey	170	3743
☒	controlled study	142	3182
☒	health status indicators	138	2934
☒	socioeconomic factors	121	2892
☒	questionnaire	126	2876
☒	socioeconomics	123	2851
☒	major clinical study	111	2524
☒	priority journal	126	2472
☒	social aspect	127	2463

Рисунок 2 – Перелік найбільш вживаних ключових слів за тематикою «аспекти показників здоров'я»

Джерело: побудовано авторами за результатами бази даних Скопус засобами програмного інструментарію VOSviewer

Такі вчені як Салата І. В., Горачук В. В. [3] оглядають рівень підготовки медичних процесних кадрів, визначають недостатню кваліфікацію та нерівномірний розподіл кадрових ресурсів. Сурмяк Ю. Р. та Кудрик Л. Г. [4] проводять роботу з вивчення проблеми формування культури здоров'я особистості як складової національної безпеки та розглядають психологічний аспект в формуванні культури здоров'я. Сергин С. М., Соколоский С. І., Шипко А. Ф. [5] провели дослідження щодо визначення впливу психічного здоров'я на професійне життя. Свінціцький А. С. [6] розглядає здоров'я як чинник державної безпеки. Федько О. А. [7] займається визначення положення стану здоров'я в сучасній системі цінностей українського суспільства. На міжнародному рівні психічний аспект здоров'я розглядають автори Принц М., Патель В., Саксена С., Маж М., Маселко Дж., Філіпс М., Рахман А. [8] та обґрунтовують, що велика кількість захворювань пов'язана саме з нервово-психічними розладами. Сваластог А. Л., Донеv Д., Крістофферсен Н. Дж., Гайович С. оцінили вплив цифрового суспільства на здоров'я [9]. Стоуен Д. Л. описує в своїй науковій праці виміри здоров'я [10]. Фельман А. визначив типи здоров'я та фактори зовнішнього та внутрішнього впливу на компоненти здоров'я [11]. Хубер М., Ноттнерус А., Грін Л., Хорст Х. [12] проводять огляд складових частин здоров'я та підсумовують обмеження визначення здоров'я, а також наводять опис пропозицій щодо його розвитку в майбутньому.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даного дослідження є проведення теоретичного аналізу змісту індикаторів здоров'я та формування ознакового простору на підґрунті фізичних, психічних, професійних, духовних, економічних та екологічних показників здоров'я, що здійснюють вплив на якість рівня здоров'я.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході дослідження були використані методи аналізу, синтезу, узагальнення, бібліометричного аналізу (з використанням VOSviewer) та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Життя та здоров'я населення слугує запорукою процвітання економіки країни, є силою, яка визначає спроможність конкурувати на світовій арені.

Здоров'я, за визначенням Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ), є станом повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, характеризується не тільки відсутністю хвороб чи фізичних дефектів. Здоров'я – це багатогранна

категорія, що включає в себе надзвичайно велику кількість фізичних, соціальних, медичних, економічних, духовних показників [13].

В розрізі фізичного аспекту здоров'я являє собою компоновану категорію, що складається з самооцінки загального стану здоров'я. Самооцінка стану здоров'я визначається такими індикаторами: симптоми поганого самопочуття, фактори ризику погіршення самопочуття, запит особи на ліки, визначення рівня активності за день, використання медичних послуг (кількісна характеристика за відповідним запитом), клінічне обстеження; оцінка харчування і раціону харчування.

Психічний аспект категорії здоров'я визначається набором якісних індикаторів, що характеризують людину з точки зору: вільна від внутрішніх конфліктів, добре пристосована до соціального оточення (вміє добре ладити з іншими, приймає критику, нелегко засмутити), шукає ідентичність, володіє сильним почуттям власної гідності, знає себе, свої потреби, проблеми і цілі, володіє хорошим самоконтролем, врівноважує раціональність та емоційність, стикається з проблемами і намагається вирішувати їх розумно.

Духовний аспект містить в собі чесність, принципи етики, віру в концепції, мету життя.

Слід також акцентувати на вплив професійного аспекту на рівень та стан здоров'я. Найбільший його вплив проявляється, коли люди раптово втрачають роботу або стикаються з необхідністю виходу на пенсію. Для деяких цей вимір може бути просто джерелом доходу, але для інших може бути джерелом самооцінки й життєвого успіху. Також негативним впливом на стан здоров'я є фактор, що характеризує незадоволеність професійними умовами, коли праця здається безцільною або, коли людині не вистачає конкретного покликання в житті, що формує почуття безцільності та невизначеності.

Досягнення цілей і самореалізація в роботі є джерелом задоволення, підвищення самооцінки та, як наслідок, підвищення якості здоров'я.

До економічного аспекту щодо впливу на рівень здоров'я слід віднести якісні та кількісні індикатори: управління власними ресурсами, приймати зважені фінансові рішення, ставити реалістичні цілі, готуватися до короткострокових і довгострокових потреб або надзвичайних ситуацій. Фінансові цінності, потреби та обставини кожної людини унікальні. Занепокоєння про гроші є однією з головних причин стресу та захворювань. Люди можуть зменшити цей стрес шляхом більш ефективного використання особистих ресурсів та розробки плану на майбутнє.

Екологічний вимір здоров'я характеризується станом довкілля та сфери природного середовища (якість повітря, джерела та якість продуктів харчування, джерела води, вплив хімічних речовин на довкілля, забруднення сміттям тощо). Протягом останніх кількох років збільшується кількість споживачів які думають про вплив на навколишнє середовище в продуктах індустрії краси, харчової промисловості та способу життя, був здійснений неймовірний поштовх в екологічній політиці відомих брендів, щоб забезпечити широку громадськість більшою кількістю екологічно чистих продуктів [14]. І оскільки з'являється все більше досліджень про те, як певні речовини впливають на нашу покривну, дихальну, ендокринну та репродуктивну системи, люди все більше усвідомлюють, що вони споживають. Безумовно, харчовий аспект здійснює безпосередній вплив на рівень здоров'я, збалансованість споживання поживних речовин забезпечує вирішення щоденних потреб в енергії.

Розуміння стану навколишнього середовища означає глибше розуміння того, що людина споживає та використовує в своєму буденному житті.

Детальний аналіз впливу фізичних, екологічних, психічних аспектів, що призвели до захворювань та смертності у 2020 році для населення України відображено на рисунку 3.

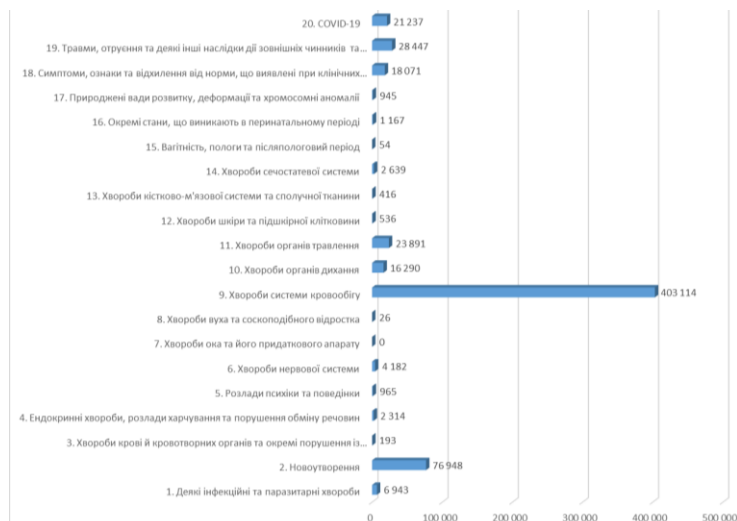

Рисунок 3 – Показники смертності населення України за 2020 рік
 Джерело: побудовано авторами за результатами бази даних Українського центру суспільних даних [15]

З розподілу смертності (рис. 3) видно, що перші п'ять місць в списку займають класи хвороб такі, як: хвороби системи кровообігу – 403114 осіб, новоутворення – 76948 осіб, зовнішні причини смертності та травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників – 28447 осіб, хвороби органів травлення – 23891 осіб, пандемія COVID-19 – 21237 осіб.

Відповідно даними маємо декілька обширних статистичних кластерів показники яких існує ймовірність змінити за допомогою завчасних рекомендацій що діагностики стану здоров'я та впровадження всіх можливих дій щодо поліпшення стану здоров'я. Кожна така дія може врятувати чи подовжити життя людини тим самим збільшити стимулювання економічного сектору.

Детальний аналіз щодо розподілу найбільшої кількості смертності за п'ятьма категоріями (рис. 3) населення України у 2020 році в розрізі статево-вікової структури відображено на рисунку 4 [15].

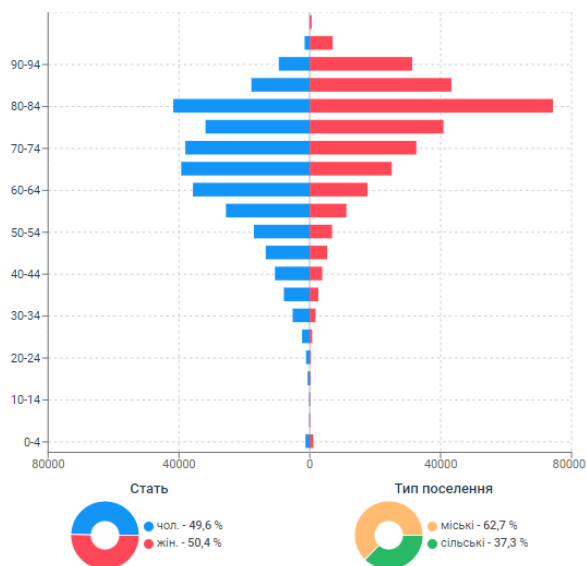

Рисунок 4 – Статево-вікова структура померлих у 2020 році
 Джерело: інтерактивна карта Українського центру суспільних даних [15]

Діаграма (рис.4) відображає різні вікові групи, типи поселення та статі померлих людей від хвороби системи кровообігу, новоутворень, зовнішні причин, травм, отруєнь, хвороби органів травлення, пандемії COVID-19 та дозволяє визначити групи людей, яким потрібно активно займатися піклуванням про своє здоров'я. Наприклад, чоловікам у віці від 50 років до 70 років потрібно збільшувати кількість медичних оглядів для своєчасного виявлення можливих захворювань та їх попередження в майбутньому.

ВИСНОВКИ

В роботі проведено детальний опис аспектів здоров'я таких як: фізичний, психічний, соціальний, професійний, економічний, екологічний, духовний, харчовий. Це основні аспекти, які можливо виділити серед багатограних чинників визначення рівня здоров'я в залежності від змін, що відбуваються в світі та мають колосальний ефект на зміну рівня здоров'я. Також було проведено аналіз кількості та причин смертності громадян України за 2020 рік

Детальної уваги заслуговує кожен вимір здоров'я, адже систематичне ігнорування одного з них з часом негативно вплине на інші, а в кінцевому підсумку – на здоров'я, самопочуття та якість життя. Кожна особа в яка вибуває з нормального стану здоров'я створює економічний тиск на людський капітал та зменшує економічне зростання держави. Економічне зростання та людський капітал мають надзвичайно сильний зв'язок, від якого залежить якість життя та продуктивність праці індивіда в економічному циклі.

Отримані результати щодо змістовної суті індикаторів здоров'я надають широкі можливості працівникам системи охорони здоров'я, службовцям медичної сфери з метою виявлення резервів для покращення стану системи охорони здоров'я в розрізі кожної країни світу.

SUMMARY

Koibichuk V., Drozd S. Theoretical analysis of health indicators content.

The article is devoted to the definition of the conceptual basis of health components and an overview of possible causes of death. Aspects of health are important for a person in the modern sense. Identifying the components will allow you to more accurately describe each subsystem that contributes to the health category. Economic development is possible only with the support of able-bodied human capital. The rapid development of the economic sector requires a good state of human capital, and it is the level of Health that creates the link between the growth rate of the economic sector and the maintenance of human capital at a high level. Such a process can only be organized by understanding the content of factors that contribute to maintaining the health of the population of each country in the world. Health subsystems have a high degree of interconnection with each other. Failure in normal operation in at least one subsystem leads to the collapse of all human health. Each such person creates an additional pressure on human capital, thereby slowing down the development of the economic system. Identifying influencing factors in health subsystems such as physical, social, spiritual, economic, environmental, and mental is an important step for the productive development of the economic sector.

The article provides analytical work on the search and determination of components of the health subsystem, describes the possible impact on the health category, and analyzes the causes of death in Ukraine for 2020. The methodology used in the development of the article is bibliographic analysis, logical and meaningful generalization of Health subcategories, and cognitive modeling. The results of the study were a detailed description of such subcategories of health as physical, social, medical, mental, Economic, mental, environmental, and nutritional indicators. This description can be used for an in-depth study of health issues in each individual health subsystem. It is the distribution of the health category that is an important step in the development of health care. Using this data will help scientific medical institutions to study health issues more accurately and use scientific resources efficiently. Data on mortality will help in the near future to reduce mortality and prolong the healthy life of the population of Ukraine, this direction of movement in the field of Health will have a positive impact on economic development in general.

Keywords: human capital, economic impact, mortality, health status, cognitive modeling.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Крук Ю. Б., Правові аспекти охорони здоров'я в українському і міжнародному законодавстві. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2012. С. 136–147. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22802/1/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%20%D0%BE%D1%85%>

D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F.pdf (дата звернення: 14.02.2022).

2. Рибалка О.Я., Гуріненко Н. О., Іванівський С. В., Пасинок В. Г. Основні аспекти формування культури здоров'я дітей в сім'ї. 2017. С. 112–120. URL: <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/3885/2/Rubalka.pdf> (дата звернення: 14.02.2022).

3. Салата І. В., Горачук В. В. Підготовка кадрів для системи охорони здоров'я: організаційно-правові аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. С. 102–109. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7368&i=15> (дата звернення: 14.02.2022).

4. Сурмяк Ю.Р., Кудрик Л.Г. Психологічні аспекти формування культури здоров'я особистості як складової національної безпеки. *Науковий вісник львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. С. 165–174. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/02_2012_1/12syursnb.pdf (дата звернення: 14.02.2022).

5. Сергін С. М., Соколюк С. І., Шипко А. Ф. Психічне здоров'я як фактор ефективності професійної діяльності державного службовця: зарубіжний досвід. 2009. С.10. URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-02/09ssmszd.pdf> (дата звернення: 14.02.2022).

6. Свінцицький А.С. Здоров'я населення як важливий чинник державотворення та національної безпеки. *Передова*. 2013. С. 7–13. URL: http://ir.librarynmu.com/bitstream/123456789/2174/1/%D0%9F%D0%9B_2013_2_7-13.pdf (дата звернення: 14.02.2022).

7. Федько О. А. Здоров'я у системі цінностей сучасного українського суспільства. *Механізми державного управління*. 2009. С. 82–85. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2009/23.pdf (дата звернення: 14.02.2022).

8. Prince M., Patel V., Saxena S., Maj M., Maselko J., Phillips M.R., Rahman A. No health without mental health. *National Library of Medicine* 2007. С. 859-857 URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17804063/> (дата звернення: 14.02.2022).

9. Svalastog A. L., Donev D., Kristoffersen N. J., Gajović S. Concepts and definitions of health and health-related values in the knowledge landscapes of the digital society. *Croatian Medical Journal*. 2017. P. 431-435. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5778676/> (дата звернення: 14.02.2022).

10. Stoewen D.L. Dimensions of wellness: Change your habits, change your life. *Canadian Veterinary Medical Association*. 2017. P. 861-862. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5508938/> (дата звернення: 14.02.2022).

11. Felman A. What is good health? *Medical news today* 2020. URL: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/150999> (дата звернення: 14.02.2022).

12. Huber M., Knottnerus A., Green L., Horst H.2011. How should we define health? *BMJ Clinical Research*. P. 3. URL: https://www.researchgate.net/publication/51523299_How_should_we_define_health (дата звернення: 14.02.2022).

13. Constitution of the world health organization. 2006. P. 20. URL: https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf (дата звернення: 14.02.2022).

14. Martins A. Most Consumers Want Sustainable Products and Packaging. *Business News Daily Staff*. 2022. URL: <https://www.businessnewsdaily.com/15087-consumers-want-sustainable-products.html> (дата звернення: 14.02.2022).

15. Смертність в Україні 2018-2020: інтерактивна карта. URL: <https://socialdata.org.ua/> (дата звернення: 14.02.2022).

REFERENCES

1. Kruk Yu. B. (2012) Legal aspects of healthcare in Ukrainian and international legislation. Geopolitics of Ukraine: history and modernity. *Geopolitics of Ukraine: history and modernity*. pp. 136-147. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/22802/1/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%20%D0%BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F.pdf>

2. Rybalka O. Ya., Gurinenko N. A., Ivanovsky S. V., Pasynok V. G. (2017) Main aspects of forming a culture of children's health in the family. pp. 112-120. Retrieved from <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/3885/2/Rubalka.pdf>

3. Salata I. V., Gorachuk V. V. (2021) Training of personnel for the healthcare system: organizational and legal aspects. *Investment: practice and experience*. pp. 102-109. Retrieved from <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7368&i=15>

4. Surmyak Yu.R., Kudrik L. G. (2012) Psychological aspects of forming a culture of personal health as a component of national security. *Scientific Bulletin of Lviv State University of internal affairs*. pp. 165-174. Retrieved from https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/02_2012_1/12syursnb.pdf

5) Sergin S. M., Sokolovsky S. I., Shipko A. F. (2009) Mental health as a factor of efficiency of professional activity of a civil servant: foreign experience. pp. 1-10. Retrieved from <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-02/09ssmszd.pdf>

6) Svintsitsky A. S. (2013) Population health as an important factor of state creation and national security. *Advanced*. pp. 7-13. Retrieved from http://ir.librarynmu.com/bitstream/123456789/2174/1/%D0%9F%D0%9B_2013_2_7-13.pdf

7. Fedko A. A. (2009) Health in the system of values of modern Ukrainian society. *Mechanisms of Public Administration*. pp. 82-85. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2009/23.pdf
8. Prince M., Patel V., Saxena S., Maj M., Maselko J., Phillips M.R., Rahman A. 2007. No health without mental health. *National Library of Medicine*. pp. 859-857. Retrieved from <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17804063/>
9. Svalastog A. L., Donev D., Kristoffersen N. J., Gajović S. (2017) Concepts and definitions of health and health-related values in the knowledge landscapes of the digital society. *Croatian Medical Journal* pp. 431-435 Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5778676/>
10. Stoewen D.L. (2017) Dimensions of wellness: Change your habits, change your life. *Canadian Veterinary Medical Association*. pp. 861-862. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5508938/>
11. Felman A. (2020) What is good health? *Medical news today*. Retrieved from <https://www.medicalnewstoday.com/articles/150999>
12. Huber M., Knottnerus A., Green L., Horst H. (2011) How should we define health? *BMJ Clinical Research*. pp.1-3. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/51523299_How_should_we_define_health
13. Constitution of the world health organization. (2006) pp. 1-20. Retrieved from https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf
14. Martins A. (2022) Most Consumers Want Sustainable Products and Packaging. *Business News Daily Staff*. Retrieved from <https://www.businessnewsdaily.com/15087-consumers-want-sustainable-products.html>
15. Mortality in Ukraine 2018-2020: interactive map.(2022) Retrieved from <https://socialdata.org.ua/>